

STILHEDENS RYTME

Jakob Bonde
Rasmussen

D A G E N S V E R S .

Vi lyttede alle —

Vi lyttede alle til Som'rens Sang,
naar Kornklokkernes Klang
i bølgende Rytme gik over Vang,

Naar Himlen hvælvende sig klar og blaa
eller regntung graa.

Naar Livskraften dirred' i hvert et Straa.

Naar i Sommernætternes Maaneskær
Sagnet var nær
om Elvepiger i Enge og Kær.

Naar i den sollyse Morgen vi fandt
en Diamant
at finkle paa hver Blomst, hvert Græs-
straas Kant.

Naar Bølger af Livsglæde gik over
Land,
og Solens Brand
nedstraalede Sundhed til Kvinde og
Mand.

Vi lyttede alle til Kornklokkernes Klang,
til Sommerens Sang,
naar i bølgende Rytme den gik over
Vang.

Men nu har de mange Kornklokker smaa
holdt op at slaa —

— Som'rens travle Ur gik i Staa.

Hoger.

Jakob Bonde Rasmussen

STILHEDENS RYTME

Min farmors dagbøger
(1977-1989)

STILHEDENS RYTME
Min farmors dagbøger (1977-1989)

Af Jakob Bonde Rasmussen, december 2025

Copyright © 2025

STILHEDENS RYTME

Min farmors dagbøger (1977-1989)

INDHOLD

Forord.....	11
Vinterens stille begyndelser	15
Haven som kalender	21
Arbejdets Rytme	28
Hjemmets indre rytme.....	37
Kroppens stemmer.....	41
Mennesker på afstand	47
Familien omkring mig.....	51
Hans dage var også mine.....	59
De små rejser og bevægelser	67
Håb i det uanselige.....	71
Det, jeg savner.....	75
Stilhedens rum	81
Det hele set udefra.....	83
Et portræt af en generation	87
Epilog.....	89
Livsfilosofi	93
Biografisk note.....	95
Liste over annas poesi	99

Utilfredshed

Utilfredshed.

*Vil det sige det samme
som ikke at være tilfreds?*

En Oplevelse

af ens egen Utilstrækkelighed?

*Man kan ikke lide at føle
sig utilstrækkelig,
og man prøver igen og igen
at undertrykke denne Følelse.*

*Men Mismodet synger sig ind,
og man har saa let ved at
gøre Rønnebærrene sure.*

*Kan man ikke holde sig
aktiv og aaben
for sin Omverden,
risikerer man – helt –
at ældes ind i Utilfredshed.*

*Det betyder, at ikke alt er,
som det burde være –
saa det maa man gøre
noget ved!*

Anna, 1987

*Det gør ikke så meget,
at min Krop bliver gammel
og at mine Haar bliver graa.
Bare min Sjæl har Vinger
til at bære de Højder,
den skal naa.*

Anna, 1966

FORORD

Min farmor, Anna Rasmussen (født Anna Kristiane Møller Nørgaard, 1901-1999¹), var et menneske med en særlig styrke.

Sådan mindes jeg hende i hvert fald. Ikke alene blev hun 95 år – bl.a. ”fordi hun tog en daglig dram og lavede maverul ved bordet,” fortalte hun mig en dag, mens hun viste mig, hvordan jeg skulle lave maverul ved køkkenbordet (jeg var for ung til en dram, mente hun alligevel). Men tilbage til hendes styrke, så er det nu mere hendes sind, jeg her har i tanker.

Hun var ordentlig, ærekær og pligtopfyldende, men også båret af en nysgerrighed på verden omkring hende – en nysgerrighed, der til tider begejstrede hende og til tider slog hende ud, som noget hun ikke helt kunne magte.

Hun klippede artikler og opskrifter ud, som betød noget særligt for hende. Hun lavede fantastisk mad (mindes hendes favoritter var Enebærgryde og Haresteg samt æblekage),

Hun skrev digte og kunne fortælle historier og eventyr, så man blev helt stille, fordi man mærkede alvoren og poesien bag hendes ord.

Der var noget fast og ophøjet i hendes væsen, men også en indre ro, der gjorde hende til et menneske, man lyttede til med respekt og en smule ærefrygt. Hun kunne godt stikke til folk og komme med subtile

¹ Læs kort biografi bagerst i bogen

sarkastiske bemærkninger, men det fylder faktisk meget lidt i hendes dagbøger.

I mine øjne havde min farmor både poesi, opmærksomhed og visdom på sin side – og i det lå kimen til noget, vi alle kan lære af livet. Og som jeg med denne bog håber, at flere vil lytte med, også selvom hun ikke var kendt af så mange.

Jeg er hendes barnebarn, Jakob.

Her, 26 år efter hendes død, begyndte jeg at læse hendes dagbøger – tætskrevne sider fyldt med hverdagens rytme: vejret, haven, besøg, sygdom, ulykker, samtaler, små glæder og små bekymringer. Dagbøger skrevet uden tanke på, at andre nogensinde skulle læse dem.

De fleste notater er korte, konstaterende og skrevet til hende selv. Ofte er skriften meget svær at læse, og selv det mest avancerede OCR-program har haft svært ved at "oversætte" håndskriften. Meget måtte jeg gætte mig til. Og ofte måtte jeg læse mellem linjerne og skabe billeder ud fra min egen hukommelse og indtryk af hende, set med barnets øjne.

Jeg har med andre ord omarbejdet dagbøgerne, så de fremstår som kapitler, der kan læses i sammenhæng. Ingen gider at læse detaljer fra levet hverdagsliv, hvor man alligevel ikke kender omstændighederne eller persongalleriet. Jeg har bevaret store dele af indholdet i grove træk, flere af hændelserne og hendes blik på verden, men sproget er samlet og løftet, så hendes liv står tydeligere frem.

Dette er ikke fiktion.

Men det er heller ikke en rå afskrift.

Det er en kærlig og tro bearbejdning, der skal gøre det muligt for andre at følge hendes år – sådan som hun selv oplevede dem på et mere generaliseret plan.

Efter hvert afsnit, hvor min farmor er afsender, følger min egen kommentar. Den kan du vælge at springe over, hvis du hellere vil danne dit eget indtryk af hende.

Hvert kapitel indledes med et af Annas digte, som ofte blev trykt i datidens dagblade og ugeblade under synonym. Så lidt kendt var hun vel alligevel indirekte, selvom hun næppe stræbte efter en kendisfaktor. Hun ville gerne anerkendes som en respekteret, fornem og talentfuld frue med orden i sagerne og hjemmet.

Og deri havde hun sin ret.

Vi lyttede alle

*Vi lyttede alle til Som'rens Sang,
naar Kornklokkerens Klang
i bølgede Rytme gik over Vang,*

*naar Himlen hvævede sig klar og blaa
eller regntung graa.
Naar Livskraften dirred' i hvert et Straa.*

*Naar i Sommernætternes Maaneskær
Sagnet var nær
om Elvepiger i Enge og Kær.*

*Naar i den sollyse Morgen vi fandt
en Diamant
at funkle paa hver Blomst, hvert Græsstraas Kant.*

*Naar Bølger af Livsglæde gik over Land,
og Solens Brand
nedstraalede Sundhed til Kvinde og Mand.*

*Vi lyttede alle til Kornklokkerens Klang,
til Sommerens Sang,
naar i bølgede Rytme den gik over Vang.*

*Men nu har de mange Kornklokker smaa
holdt op at slaa —
— Som'rens travle Ur gik i Staa.*

Hoger

VINTERENS STILLE BEGYNDELSER

”

Året begyndte stille.

Frosten kom og gik, som om den tøvede, og sneen faldt kun i korte perioder. Nogle morgener lå rimtågen som et tyndt lag glas over haven, og andre dage var alt allerede smeltet, før jeg nåede at åbne døren. Vejret skiftede uden at beslutte sig, og det satte sig i sindet som en uafklarethed, man ikke kunne gøre noget ved.

Jeg skrev ikke meget i begyndelsen af januar.

Dagene forsvandt i hinanden. Det var, som om tiden måtte have sit eget rum til at falde til ro, før jeg kunne følge med.

Der var sygdom omkring mig.

Farfar hoster, farfar er træt, farfar har ondt.

Jeg skriver det ned, fordi jeg registrerer det, sådan som jeg registrerer vejret.

Det er en del af dagene, ikke hele dem.

Når jeg læser mine egne ord, ser jeg, hvor nøgtern jeg er.

Men jeg tror aldrig, jeg har set sygdom som et drama.

Mere som en tilstand man må gå igennem, ligesom kulden udenfor.

Sygdom kommer, som vejret kommer.

Det hjælper at holde orden omkring mig.

Jeg finder altid tilbage til mig selv, når ting står på deres plads.

Indimellem satte jeg mig med avisen og mærkede trætheden brede sig.

Det var ikke en træthed, der gjorde oprør. Bare en tilstand, der hørte vinteren til.

Jeg lagde mærke til små ting.

Hvordan lyset ændrede sig, når solen brød frem i slud og blæst.

Hvordan stilheden i huset fik en anden klang, når frosten var hård.

Hvordan haven stod rank og afventende, selv i de dage hvor grenene bar tunge lag af rim.

Jeg købte tøj på udsalg. En grøn nederdel, en grå bluse, sko i to farver.

Det var praktiske valg, men også et lille forsøg på at holde fast i rytmen af et ordnet liv, selv når vinteren var utilregnelig.

Nogle aftener blev lange.

Samtaler, der satte sig i kroppen.

Tanker, der gled hen over sindet uden nødvendigvis at have en retning.

Der er aftener i januar, hvor man ikke forventer klarhed — kun en form for eftertanke.

En søndag i februar var jeg til Gudstjeneste, og lyttede til en prædiken, der blev hængende i mig længere end de fleste. Jeg mærkede noget velkendt i den: tanken om, at menneskets arbejde ikke altid er synligt, men alligevel vigtigt.

Min præst er virkelig dygtig, og der er ofte mange til Gudstjeneste.

Dejligt med sang og salmer. Jeg troede at jeg havde glemt at synge, men stemmen er der da endnu.

Jeg lagde mærke til børnebørn, der lyttede, og hvordan de kunne gengive ordene bagefter med en klarhed, voksne ofte mister. Der var en ro i deres tilstedeværelse, som om de instinktivt forstod, at vinteren kræver tålmodighed.

I haven begyndte jeg de første små opgaver:

at ordne buske, at fjerne visne dele, at se efter knopper, der måske havde overlevet kulden.

Det gav mening. Det gav retning i en sæson, hvor alt andet var midlertidigt.

Når jeg skrev i dagbogen, var det ofte korte sætninger, fordi vinteren ikke behøver mange ord.

Den har sin egen rytme, og man følger den, så godt man kan.

Og sådan begyndte året:

med frost og tør, med sygdom og bekymring, med små gøremål og stille aftener.

Med en verden der tog sig tid, og et sind der lærte at gå i takt med den.

Der var ofte en særlig ro omkring hjemmet i årets første måneder. En varme, der sad i rummene som en slags tavs erindring om de mange år, huset havde båret.

Det slående ved Annas dagbøger er fraværet af udsving. Ingen klage, ingen store bekymringer, ingen analyser. Alligevel forstår man, hvor meget hun ser og bærer. Omsorgen ligger i bevægelserne: at gøre noget færdigt, holde huset i rytme, notere et skift i lys eller i farfars vejtrækning. Alt beskrives i samme tone, og netop derfor bliver det tydeligt, hvor meget hun rummer. Min farmors styrke ligger i vedholdenheden, og lade rytmen være bærende, også når sygdom fylder. Hun møder livet uden at forsøge at forme det. Hun tilpasser sig, justerer, fortsætter.

Nogle dage var fællesskabet tættere end andre. Når man lever et helt liv med ordentlighed og ansvar, bliver den form for samvær og sammenkomster et hvil eller afbræk – en mild justering af ens eget indre.

Kirken fyldte meget hos hende, men ikke som dogme. En god prædiken fik altid rosende ord med på vejen. Den blev en tanke, der kunne arbejde videre i hende. Når hun hørte noget, der rummede klarhed og resonans, noterede hun det straks – ikke for at huske prædikenen, men for at holde fast i den følelse, der opstod.

Hun lagde også mærke til, hvordan børn lyttede – eller var urolige. Hvordan deres opmærksomhed var renere end voksnes.

Det rørte hende, men hun skrev det med den samme knappe præcision som alt andet. Ikke sentimentalt – bare konstaterende, som et naturfænomen.

/ Jakob

D A G E N S V E R S.

Sommerdags Skyer.

Skyerne drømmer,
stille de svømmer
og dykker i Sollysets straalende Elv.
I lykkeligt Blinde
Vejen de finde
hen under Himmelens blaanende Hvælv.

Den solfyldte Strime
en Æventyr-Time
har skænket mig mangan en Gang.
Sommerdags Skyer
blev Lande og Byer,
hvor min Sjæl rejse frit uden hæmmende
Tvang.

Skyer og Tanker
Skibe uden Anker
paa Drift i Universets uendelige Rum —
Hvorfra kommer de,
og hvorhen gaar de? —
Vejres de bort som Havfladens Skum?
Hoger.

Svalerne

*Før i Tiden,
naar det var Sommer,
og jeg vaagnede om Morgen,
var Svalerne der altid
med deres muntre Kvidren
paa Telefontraadene
udenfor mine Vinduer.*

*Der sad de og nettede sig.
Altid i Kjole og Hvidt.*

*Op paa Dagen, naar de
samledes
paa de fem Telefontraade,
var de saa tæt,
at de lignede Noder
til en hel Symfoni.*

*Mens deres lystige Kvidren
lød som en Melodi
til en dansende Koncert.*

*Det vakte i mig
en rindende Livsglæde,
der hjalp mig
gennem Dagens
ofte trælsomme Slid.*

*Fra mine Vinduer
staar jeg nu – som før –
ser ud paa Træerne,
der svinger i Blæsten,
tynget af Regndraaber.*

*Men Svalerne?
– Svalerne er der ikke –
ikke mere. –
Anna, 1987*

HAVEN SOM KALENDER

”

Haven fortæller mig mere end kalenderen gør.

Jeg ser det, når jeg går ud om morgenen:
om natten har været mild eller hård,
om vinteren slipper,
om foråret tøver,
om året skifter retning.

Nogle dage mærker jeg kulden stige op gennem fødderne, når jeg går
ud på fliserne.

Det gør mig ikke noget.

Jeg har altid holdt af den skarpe klarhed, frost giver.

Som om haven bliver mere ærlig, når den ikke forsøger at skjule noget.

Når sneen kommer, lægger den sig forsigtigt.

Et lag her.

Et lag der.

Som om den prøver sig frem.

Jeg hører den mod ruden, før jeg ser den.

Og jeg skriver det ned – ikke fordi sneen er noget særligt,
men fordi den ændrer stilheden.

Der har været dage denne vinter, hvor jeg kun gik ud for at se til
bedene.

Jorden er for hård til at gøre noget.

Men jeg ser efter tegn:

blade, der holder fast i kulden,

stængler, der ikke giver sig,

jord, der er mørk nok til at gemme nyt liv.

I januar ryddede jeg grene og gamle stængler.

Kun lidt.

Jeg vil ikke forcere noget.
Men det gav en tilfredshed at se, at haven stadig havde form,
selv om vinteren har taget den yderste farve.

Påskeliljerne står med knopperne fremme nu.
Dorthealiljerne også.
Krokus og vintergækker er langt fremme.
Erantis er på retur.

Men vi mangler fuglesangen.
Hvor er alle vores fugle?
Har vi fældet for meget, så haven er blevet for åben?

Jeg har fået revet og ryddet rundt om huset.
Det var tiltrængt.
Og når solen kommer frem, kan jeg igen gå til havearbejdet.
Det gør mig i godt humør.

Der er en ro i at gå en runde uden at sige noget.
En rytme, der følger mig resten af dagen.
Hvis jeg har været ude og set til haven, falder tankerne bedre på plads.

Jeg tænker tit, at haven ikke kun viser årstiden.
Den viser mit eget tempo.
Når jeg har travle tanker, kan jeg se det i måden, jeg går på.
Når jeg finder ro, i måden jeg lægger hånden på jorden.

Haven har sin egen visdom.
Jeg har lært at lytte til den.
Den minder mig om, at livet bevæger sig i små skift,
og at man må være tålmodig, hvis man vil følge med.

Jeg mærker årstiderne stærkere nu.
Kroppen lytter anderledes, når man bliver ældre.
Det er ikke kun vejret, der skifter.
Noget i mig flytter sig med det.

Når vinteren er mørkest, går dagene langsommere.
Som om tiden tykner i kulden.
Tankerne gør det samme.
Der er mere eftertanke i vinterdage.
Mere stilhed.

Vejret kan skifte uden varsel.
Jeg skriver det ned.
Det minder mig om, at verden er i bevægelse.

Jeg holder af tøvejrsgene.
Sneens tyngde, lige før den giver efter.
Lyden, når jorden trækker vejret igen.
Det får mig til at tænke på alt det, der ligger skjult, men ikke glemt.

Nogle morgener åbner jeg vinduet og lader kulden komme ind.
Den gør mig mere vågen.
Andre holder jeg det lukket.
Stilheden er nok.

Når lyset vender tilbage, mærker jeg det før jeg ser det.
Et skift i rummets farve.
Sådan begynder foråret: med lys, ikke varme.
I dag hørte jeg lærken.
Så nu er det forår.

Jeg følger lysets gang gennem huset.
Det rammer anderledes om morgenen end om aftenen.
Det gør mig mere opmærksom.
Som om lyset rydder op i tankerne.

Sommeren giver lettelse.
Arbejdet er det samme,
men det føles lettere.
Der er måneder, hvor livet hænger mere naturligt sammen.

Efteråret er min yndlingsårstid.
Farverne forandrer sig uden hast.
Bladene viser, hvordan året afslutter sig selv.
Det gør det lettere at se sin egen tid med mildhed.

Årstiderne er som en samtale, jeg har haft hele livet.
De fortæller mig, hvor jeg er henne, og hvad jeg kan forvente.
Måske er det derfor, jeg skriver det ned.
For at huske, at forandringerne kommer,
selv når man ikke mærker dem.

Jeg skriver ofte de samme ting:
vejret, haven, hvordan jeg sov,
om sygdom hos min mand.
Nogen ville kalde det ensformigt.
Men for mig er det en måde at mærke tiden på.
At se, at det samme aldrig helt er det samme.

Der er dage, hvor alt føles langsomt.
Hvor jeg må tage mig sammen for at begynde.
Men så går jeg til vinduet
eller en runde i haven.
Og så falder noget på plads i mig.

Min farmor havde en af de smukkeste haver, jeg kan huske fra min barndom. Et væld af buske, roser og blomster, alt sat i system, alt holdt nede, alt på sin rette plads. I dag ville man nok kalde den ekstremt friseret og blottet for biodiversitet. Dengang var den et statussymbol. Folk kom på havevandring. De så på fugle, på blomster, på ordenen i det hele. Det var en have, man viste frem.

Men for hende var haven aldrig et projekt. Den var et sprog. Hendes kalender, hendes samtalepartner og den måde, hun aflæste livet på. Hun registrerede frost, tøvejr, rimtåge og sne med en næsten videnskabelig præcision. Det var ikke vejret, hun analyserede. Det var tilstanden, vejret skabte i hende.

Når hun skriver om frostens klarhed, beskriver hun samtidig en klarhed i sit eget blik.

Når hun kalder rim for et glaslag, siger hun, at verden bliver gennemskuelig i den kulde.

Når hun bemærker sneens tøven, registrerer hun et liv, der bevæger sig langsomt og ubeslutsomt i vintermånederne.

Det er bemærkelsesværdigt, at haven aldrig bruges som flugt. Der står ingen sætninger om at skulle væk, få luft eller finde ro. Hun går ud, fordi haven er en del af hende. Et sted, hvor tempoet passer til hendes indre rytme. Et spejl, ikke et helle.

Alt, hun noterer, hænger sammen med noget i hende selv. Haven som scene, hende som tavs aktør. Når haven forandrer sig, forandrer Anna sig. Man mærker også, hvordan hendes form for orden udspringer af den samme mekanik: hun river kun lidt, klipper kun det nødvendige, flytter ingenting for at ændre noget – kun for at bringe sig selv i balance. Det er en stille form for meditation, som min egen mor i øvrigt har tillært sig uden at gøre et væsen af det.

Det, der slår mig tydeligst, er tålmodigheden i hendes blik. Hun har ingen hast. Ingen krav om, at noget skal være anderledes, end det er.

Hun **registrerer**, og hun tilpasser sig. Hendes måde at se verden på er nøgtern, men aldrig kold. Den er uden romantik, men fuld af opmærksomhed. Det er det blik, man kun udvikler, når man har levet længe nok til at vide, at verden fortæller én det meste, hvis man er stille længe nok til at høre det.

/ Jakob

Hvad er et Haandtryk?

Hvad er et Haandtryk?

*En Hilsen, du glemmer i samme Nu,
ja, maaske — og dog et Udtryk
for Hjertets Stemme.*

Er det ikke Aarsag til Lykke og Tvivl?

En elskedes Haandtryk — kan det vi glemme?

*Jeg spørger dig ikke, om Haanden,
jeg til Hilsen faar,
er blød eller fin, barket eller haard.*

*Thi Haanden, der er blød som et Rosenblad,
kan forandre den dybeste Smerte.*

*Og Haanden, der er barket,
kan gøre mig glad
og læge et dybt, saaret Hjerte.*

*Giv mig et Haandtryk,
som er ærligt og godt,
der — naar jeg er bedrøvet —
igen gir' mig Mod.*

*Giv mig et Haandtryk som Kammerat,
som Ven.*

*Med Glæde gir' jeg dig
det samme igen.*

Anna

D A G E N S V E R S .

De slumrer, de store Skove.

De slumrer, de store Skove,
klædte i Sensommerens brogede Dragt,
Purpur og Bronze, Gyldengult og Jade
i straalende østerlandsk Pragt.

Og Bladene hvirvler, drysser til Jord
med Længsel mod Vintrens hvide Fred,
mens Regnen siver og glider som

Taarer

tungsindigt ad Stammerne ned.

Snart breder den døende Sommer
et kosteligt Tæppe ud over Muld,
strejfer et Solglimt de dugvaade Blade,
da bli'r de til glinsende Guld.

Det suser i Skøven — ganske stille —
det er Sommerens sidste Melodi. —
Nu nynnende, klagende, bedende,
dæmpet, døende — forbi, forbi —

H o g e r.

ARBEJDETS RYTME

”

Der er dage, hvor arbejdet samler mig.

Ikke de store opgaver, men de små, der ligger som faste punkter gennem dagen:

at lægge noget sammen, tørre en flade af, flytte en ting tilbage hvor den hører til.

Hver bevægelse har sin egen ro, og når jeg har gjort det, føles rummet anderledes, som om det står klarere.

Jeg har aldrig set husarbejde som et slid. Måske en kende ensformigt. Men når jeg gør noget færdigt, falder tankerne på plads, og så kan dagen begynde igen, selv hvis jeg er træt.

Jeg tænker tit, at orden er en form for omsorg.

Ikke kun for huset, men for sindet.

Når ting står, hvor de skal, kan jeg bedre mærke, hvordan jeg selv står.

Det fjerner ikke de tunge tanker, men det giver plads til, at jeg kan se dem, uden at de fylder det hele.

Der er perioder, hvor jeg føler mig langsom, som om kroppen tænker sig om, før den følger med.

Men selv på de dage finder jeg et arbejde, der passer til mit tempo.

En skuffe, der skal ordnes.

En dug, der skal lægges glat.

Gardiner, som skal vaskes og stryges.

En ting, der har ventet for længe.

Jeg gør det stille og uden hast.

Jeg tænker også tit på, hvordan andre bærer deres arbejde.

Man kan se det på mennesker, længe før de selv siger noget. Det sætter sig i skuldrene, i måden de går ind i et rum på, i deres blik, når dagen har været lang.

Mine sønner arbejder hårdere nu end før.
Ikke fordi opgaverne er tungere, men fordi tiden sætter sit præg på alle.
Der er en træthed, der ikke klager, men som alligevel er tydelig.
Jeg hører det i de små pauser mellem ordene, når de fortæller, hvad der
skulle gøres færdigt, eller hvad der venter næste dag af møder og
rejser.

Mændene taler sjældent direkte om arbejdet.
De fortæller om det, der skulle ordnes, eller det, der endnu står tilbage.
Men jeg fornemmer, at arbejdet fylder mere i dem, end de lader forstå.
Måske fordi arbejdet er blevet en del af deres måde at holde fast i
verden på, ligesom mine gøremål er det for mig.

Når jeg ser, hvordan de tager fat – også når kræfterne ikke er, hvad de
har været – bliver jeg stille indeni.
Der er en værdighed i det, jeg genkender.
En vilje til at fortsætte.
En tro på, at man må gøre sin del, så længe man kan.

Nogle morgener åbner jeg vinduet og mærker luften, før jeg begynder.
Den fortæller mig, hvor meget jeg kan nå.
Er den mild, går jeg i gang uden at tænke.
Er den skarp, tager jeg det langsommere.
Men jeg gør altid noget.
Det er det, der giver dagen retning.

Mit humør følger arbejdet.
Når jeg får gjort noget færdigt, bliver jeg roligere.
Når jeg lader noget ligge, begynder tankerne at svirre.
Sådan har det altid været.

Jeg ved også, at der kommer en tid, hvor jeg ikke kan gøre alt det, jeg
gør nu.
Men den tid er ikke kommet endnu.
Og så længe jeg kan tage fat, vil jeg gøre det – ikke for at bevise noget,
men fordi arbejdet holder mig fast i mig selv.

Det er måske det, der betyder mest for mig:

At fortsætte rytmen. At vide, at selv når jeg er træt, så er der noget, jeg kan gøre — noget, der hører mig til.

Sådan holder jeg orden i verden.

Og i mig selv.

Min farmor var hjemmegående, men sådan opfattede hun det ikke selv. Hun var en fin dame af det bedre borgerskab, og så gik man ikke på arbejde, men passede hjemmet. Et vigtigt arbejde i sig selv.

Arbejde var ikke noget, man gjorde for at opnå anerkendelse eller bevise sin værdi.

Det var en måde at være til på, en måde at få verden til at hænge sammen på – en praktisk nødvendighed.

Hun omtaler aldrig arbejde som noget, der tynger hende.

Heller ikke når trætheden er tydelig. Jo vist, hun får på et tidspunkt hushjælp, men hun er stadig med omkring hele arbejdet, hvor hun beskriver rytmen i opgaverne. Det kan virke ubetydeligt.

Men i hendes univers er det netop det lille arbejde, der gør den store forskel.

Jeg har tænkt på, at denne måde at arbejde på ikke kun var hendes. Den var typisk for hendes generation.

De bar verden gennem handlinger, ikke gennem ord.

Når noget var svært, gjorde de mere.

Arbejdet blev ikke brugt til at flygte fra tanker, men til at holde dem i skak.

Når Anna skriver om mændene omkring sig, gør hun det med samme nøgternhed. Hun skriver sjældent direkte, at hun føler med dem.

Men hun forstår dem, fordi hun kender arbejdet indefra. Og kan ofte være bekymret på deres vegne.

Der er også en form for stolthed i hendes beskrivelser, selv om hun aldrig kalder det sådan.

Stolthed i at kunne tage fat.

At kunne gøre noget færdigt.

At kunne holde orden i det, der ligger indenfor ens rækkevidde.

I dag, hvor arbejde ofte forbindes med identitet, ambition eller selvrealisering, virker hendes blik næsten radikalt.

For hende var arbejdet ikke et spørgsmål om hvem hun var, men hvordan hun tog del i verden.

Og jeg tror, det er her, man mærker hendes verden mest tydeligt.

Hun lever ikke for at sætte aftryk.

Hun lever for at holde tingene i gang.

For at lade dagen begynde på en ordentlig måde og slutte med en følelse af sammenhæng.

Når jeg læser hendes ord i dag, kan jeg mærke, hvordan denne form for ansvar flyder videre gennem generationer. En måde at være menneske på, der ikke gør væsen af sig, men som alligevel fylder hele rummet.

Arbejdet var aldrig hendes identitet.

Det var hendes måde at tage vare på livet. Og passe på andres.

Og i det lå en dyb form for styrke.

/ Jakob

Hjemmets Sang

*Det er tidlig Morgen.
Jeg vaagner, strækker mig,
gnider Øjnene.
Her er saa stille —
saa fredfyldt stille.*

*Jeg hører mine Kæres Aandedrag;
de sover endnu,
men jeg er vaagen.*

*Jeg ser den graa Morgen
blive lysere og lysere.
Et dejligt, varmt rødt Skær
hænger ind gennem Vinduet.*

*Jeg ligger ganske stille.
Med alle Sanser føler jeg —
fornemmer jeg —
at Lyset er godt.*

*Skæret bliver mere gyldent.
Solen er ved at staa op.
Alle Ting i Værelset tager Farve
og blir gyldne.*

*Selv mine Hænder og Arme
og den falmede Slaabrok
bliver gylden.*

*Der er Liv i Graaspurvene,
der pusler i Ferskentræet
udenfor Vinduet.
Smaa kvidrende Stemmer
hilser hinanden:
"Godmorgen, Godmorgen!"*

*Jeg strækker mig endnu engang
med Ansigtet mod Lyset.
Jeg føler mig meget lykkelig — og glad!*

*Nej, jeg maa op nu.
For ikke at vække min kære
klæder jeg mig paa — ganske stille —
lister sagte gennem
Stue og Køkken.*

*Staar saa ude paa Trappen.
Det har regnet om Natten,
og tusindvis af Draaber
hænger endnu
paa Buske og Træer.*

*Se, nu stiger Solen op over Hækken —
alle de Tusinder af Draaber
fanger paa én Gang
Solens Straaler.
Alle Buske, Træer, Blomster —
hvert eneste Græsstraa —
funkler og straalere.*

*Ja, selv Smaastenene
paa Havens grusede Gang
straaler som de kosteligste Stene.
Saa usandsynligt smukt er det,
at stor Forundring
fylder mit Sind.*

*Er denne Have min —
med denne Skare af Diamanter
skabt af Sol og Regn? —*

*Jeg åbner mine Hænder,
strækker dem frem,
mærker Solens livgivende Varme.*

*Ah, hvor vidunderlig —
hvor skønt her dog er!*

*Stor Taknemmelighed fylder mit Sind,
fordi jeg fik Øjne,
fordi jeg fik dette Under at se.*

*Hør! Nu begynder en Solsort
sin blide Fløjten.
Og fra Marken ved Siden
af min Have
flyver en Lærke op.
Den stiger og stiger — højere og højere —
op mod den lyseblaa Himmel.
Saa jublende er dens Sang,
at jeg ikke fatter,
at dens lille Bryst ikke sprænges.*

*Jeg staar og skammer mig.
Jeg fik jo ogsaa en Sangstemme,
men glemte — for ofte —
at bruge den.*

*Nu fløjter en Drossel
og flere Fugle,
som jeg slet ikke
kender Navnene paa — stemmer i.*

*Der er en Fred —
en hel ubeskrivelig Fred! —*

*Da synes jeg at høre
min forlængst afdøde Mormors Stemme
sige, som hun saa ofte
sagde til mig som Barn
:
“For en Herrens velsignet Morgen.”*

Anna, 1952

HJEMMETS INDRE RYTME

”

Hjemmet har sin egen lyd.

Det er ikke lyden af skridt eller stemmer, men den lyd, der bliver tilbage, når alt er stille.

En rolig susen, et svagt ekko fra gangen, den måde vindens pust mærkes under døren.

Jeg lægger mærke til det, fordi jeg bruger mere tid her nu.
Og fordi stilheden ikke længere føles tom, men nødvendig.

Der er også dage, hvor hjemmet virker tungere.

Hvor luften står stille.

Hvor sygdom hænger i tapetet.

Hvor det kræver mere at komme i gang.

På de dage finder jeg noget småt, jeg kan gøre – bare én ting.

Det er nok til at flytte noget i mig.

Jeg har lært, at man ikke skal vente på lyst.

Man skal finde sit eget tempo og begynde der.

Jeg skriver ofte om mad og madlavning.

Jeg holder af rutinen i det.

At skære grøntsager, skrælle kartofler, røre en dej, stege en hare, lave en enebærgryde eller servere æblekage.

Det er ikke kreativitet, der driver mig – det er regelmæssighed.

Når jeg laver mad, falder tankerne i takt med bevægelserne.

Der er også dage, hvor hjemmets rytme viser sig på andre måder, når noget pludseligt mangler, og alle står og venter på en løsning.

En juleaften var der stor opstandelse, fordi lysene skulle på træet, men ingen kunne finde lyseholderne.

Skuffer og skabe blev gennemgået én efter én –
selv affaldsposen blev endevendt –

men forgæves.

Der blev mumlet om, at vi måtte hente de elektriske lys ude fra det høje grantræ i haven.

Da fik jeg en lys idé.

Jeg spurgte, om der var noget tykt ståltråd i huset, og det var der.

Så lavede vi selv lyseholderne.

Jeg bøjede tråden til, og en af drengene satte dem på træet, én efter én, så de stod helt lige.

Det gik fint, og træet fik sine levende lys.

Jeg kom til at tænke på noget en gammel kammerat altid sagde på Vejle Amtsgård:

Når der var problemer med et eller andet, måtte de ned til "fine Fru Valloe", for hun havde det altid med lyse idéer.

Ja —det kan hænde, at man også kan få en lys idé, når man er 84 år.

Og godt det samme, for så blev alle glade den aften.

Sådan er det med hjemmets små situationer.

Når noget falder på plads, falder dagen også på plads.

Der er også plads til pauser.

Jeg sætter mig tit med avisen, selv når der ikke står noget særligt. Det handler ikke om nyhederne, men om den ro, der følger med at læse.

Ordene holder mig med selskab på en måde, som ikke forstyrrer.

De bedste opskrifter og artikler, som fanger min interesse, klipper jeg ud og gemmer. I det arbejde bevarer jeg vigtigheden og hukommelsen omkring indholdet.

Hjemmet er blevet mit landskab.

Her bevæger jeg mig uden at tænke.

Her kan jeg mærke årstidens skifte, selv når jeg ikke går udenfor.

Jeg tror, det er derfor, jeg skriver så meget om det.

Ikke fordi hjemmet er stort eller særligt, men fordi det er der, jeg føler verden mest tydeligt.

Der er en tryghed i at kende sit hjem. I at vide, hvor tingene står, og hvad de betyder.

Annas blik fandt mening i det helt nære og relationsbærende.

Jeg mindes især den skuffe i hendes skrivebord, hvor der, mellem hendes notesbøger, altid lå mentolchokolade eller Schweizerdrops bolcher – et lille ritual, der aldrig ændrede sig. Ligesom når hun gav en bog i gave: man kunne være sikker på, at der lå et sirligt udklip af en avisannonce mellem siderne. Hendes måde at give noget på var aldrig tilfældig. Der var altid en tanke, en orden, et aftryk.

Udklippene, opskrifterne, de gemte artikler fra aviser – de var ikke samlinger. De var hendes metode. En måde at fastholde viden, stemninger og øjeblikke, som ellers ville forsvinde. Det er den samme metode, hun bruger i dagbogen: at fastholde verden gennem konkrete tegn.

Hun orienterer sig i hjemmet, som andre orienterer sig i landskaber. Hver lille justering skaber ro omkring hende. Hjemmet var ikke en kulisser – det var hendes indre kompas.

For hendes generation var hjemmet arbejdsplads, ansvar og identitet. Men hos Anna bliver det tydeligt, at hjemmet også var hendes frihed. Et sted hvor hun kunne se, sanse, ordne og være. Hendes rytme blev båret af de små gentagne handlinger, der gav dagen form – ikke for andres skyld, men for hendes egen.

Når jeg tænker på, hvordan hun til sidst måtte forlade hjemmet, for at komme på plejehjem, forstår jeg bedre, hvorfor det gjorde så ondt på hende. Det var ikke kun huset, hun mistede. Det var det rum, hvor hendes måde at være til i verden fandt sin form. Et plejehjem kunne give omsorg, men ikke den rytme og ro, som hendes eget hjem bar i hver eneste detalje – fra mintbolcher til avisklip.

Hjemmet var ikke bare hendes ramme. Det var hendes måde at forstå livet på.

/ Jakob

Har vi glemt at lytte

Har vi glemt at lytte,

har vi glemt at Le,

har vi glemt Sangen?

Faar vi saa meget Sand i Øjnene,

at vi efterhaanden ikke kan se,

hvad der er sort, og hvad der er hvidt.

Anna

KROPPENS STEMMER

»

Jeg lægger mærke til kroppen

på en anden måde nu.

Nogle dage vågner jeg og mærker en uro i benene, andre dage en tyngde over øjnene.

Det er ikke smerte, bare en påmindelse om, at tiden også har sin vilje.

Jeg bliver hurtigere træt end før.

Det er en stille træthed, der lægger sig i skuldrene og i det øverste af ryggen.

Den kommer ikke af store bevægelser, men af små gøremål, som jeg før slet ikke tænkte over.

Når jeg mærker den, sætter jeg mig ned et øjeblik, men jeg holder ikke op.

Jeg finder et andet tempo, og så fortsætter jeg. Eller går til min kiropraktor, hvis det bliver for slemt, og gymnastikken heller ikke hjælper.

Der er morgener, hvor søvnen ikke har været god.

Jeg vender mig flere gange, uden at finde hvile.

Når jeg står op, er dagen allerede blevet tungere, før den er begyndt.

Men jeg har oplevet det så mange gange nu, at jeg ved, det går over.
Et glas vand, en langsom start, et lille arbejde — så falder kroppen på
plads igen.

Jeg tænker ikke så meget over alder, men jeg mærker den.
Den ligger som en tynd skygge over dagen, uden at tage farven ud af
noget.

Jeg ved, at jeg ikke kan det samme som før.
Men jeg ved også, at det ikke behøver betyde, at jeg gør mindre.
Det betyder kun, at jeg gør det på en anden og langsommere måde.

Nogle gange bliver jeg overrasket over, hvor meget en lille opgave kan
fylde.

At gå ud med en spand. At lægge noget i orden. At løfte en gryde.
Det kan sætte sig som tryk i knæene eller en stivhed i nakken.
Jeg siger det ikke højt, for det hjælper ikke at klage. Jeg justerer bare
min bevægelse og fortsætter.

Der er også gode dage, hvor kroppen føles lettere. Hvor jeg kan gå
længere ture i haven.

Hvor lyset giver mig kræfter, jeg troede var væk.
De dage sætter jeg pris på, men jeg tager dem ikke for givet.
Det gør ingen af os i min alder.

Når jeg skriver om kroppen, er det ikke for at gøre den stor.
Det er for at forstå den.
For at vide, hvordan jeg skal følge den, når den ændrer rytme.
Kroppen fortæller, hvad tiden ikke siger højt, og jeg har lært at lytte af
respekt.

Jeg tænker nogle gange på, hvordan livet ville se ud, hvis jeg ikke kunne
gøre de små ting i huset.

Det er ikke arbejdet i sig selv, jeg ville savne —
men fornemmelsen af at være forbundet med dagen.
Så længe jeg kan stå op, sørge for noget, gå en runde, rette en ting —
så længe føler jeg mig som mig selv.

Kroppen taler stille nu.

Ikke som en advarsel, men som en ledsager.

Den viser mig, hvor jeg er i livet, og hvad dagen kræver.

Og jeg har ingen grund til at være utålmodig med den.

Vi følges ad, den gør hvad den kan, og jeg gør det samme.

Det er nok.

Anna betragtede aldrig aldring som et problem, men som et vilkår.
Ikke noget der skulle bekæmpes eller overvåges, men noget der skulle følges.

Hun taler om kroppen på samme måde, som hun taler om haven, vejret og dagene: med opmærksomhed, nøgternhed og uden dramatik.

Vi lever i en tid, hvor aldring ofte beskrives som et tab — af styrke, udseende, muligheder eller betydning.

Men for Anna er aldring ikke et tab.

Det er en forandring i rytmen.

En langsom forskydning i tempo, der giver plads til andre former for opmærksomhed.

Hun skriver aldrig “jeg er gammel”.

I stedet skriver hun om trætheden i ryggen.

Om nætter med afbrudt søvn.

Om dage, hvor kroppen tænker sig om, før den følger med.

Det er konkrete beskrivelser, men inde i dem ligger en dybere erkendelse:

At man ikke mister sig selv, når kroppen ændrer sig.

Man finder sig selv på nye måder.

Det er ikke fordi hun ikke mærker smerte eller træthed — det gør hun tydeligt.

Men hun tillægger det ikke dramatisk betydning.

Det er en form for accept, der ikke kommer af resignation, men af erfaring.

Det er også tydeligt, at hun ser kroppen som en stemme, ikke som en modstander.

Hun taler om den med respekt.

Hun lytter til den, uden at den får lov at styre alt.

Jeg forstår nu, at hendes måde at skrive om kroppen på er en lære i sig selv.

At det ikke handler om at være ung eller stærk, men om at være

opmærksom.

At mærke forandringerne uden frygt.

At give plads til det langsomme.

At acceptere, at tiden arbejder i én — og at man kan arbejde sammen med den, i stedet for imod den.

Anna bar sin krop med værdighed.

Og i hendes dagbog kan man lære, hvordan man selv kan gøre det.

Det er ikke tilfældigt at hun noterede sig følgende citat i sin notesbog "Ord til Eftertanke":

Ungdom (Samuel Ullman –frit oversat til dansk af Eva Valentiner):

"Ungdom er ikke en bestemt Periode i Livet.

Den er en Sindstilstand.

Den er Viljekraften.

Evnen til Fantasi, en Sjælsrigdom.

Modets Herredømme over Frygten.

Eventyrlysten over Mageligheden.

Ingen ældes ved blot at leve et vist antal Aar.

Folk ældes kun når de glemmer deres Idealer.

År rynker Huden,

men at miste evnen til at begejstres, rynker sjælen

Sorg, Tvivl, mangel på Selvtillid, Frygt og Fortvivlelse,

det er de hurtige Alternativer,

der bøjer Hovedet

og fører den levende Aand tilbage til Støvet."

/ Jakob

Et Møde

*Du er en Fremmed,
jeg kender Dig ikke —.
Hvorfor ser Du paa mig med Blikke,
der er varme og milde,
som spørge Du vilde:
"Vær min Ven,
gaa ikke, som fremmed,
fra mig igen" —?*

*Jeg er en Fremmed,
Du kender mig ikke —.
Hvorfor sender Du mig saa bønlig Blikke?
Har Du i Hjertet, dybest inde,
gemt et Minde —
et Minde, der
trods alt det fremmede
var Dig kær?*

*Nu er jeg bunden
med andre Baand.
En anden har jeg nu skænket min Haand.
Fremmed Verden gav Dig gode Kaar;
mig lægte Tiden det dybe Saar. —*

*Du var min Ven.
Nu gaar jeg — en Fremmed —
fra Dig igen.*

Hoger

MENNESKER PÅ AFSTAND

”

Jeg har lagt mærke til, at jeg ser mennesker anderledes nu.

Som den måde de går gennem rummet på, når de tror, ingen ser dem.
Der er meget at forstå i, hvordan et menneske bærer sin egen vægt.

Når jeg møder nogen, er det sjældent deres fortællinger, der sætter sig i mig.

Det er stemningen omkring dem.

Nogen kommer ind med et lyst blik, selv når dagen har været lang.

Andre sætter sig tungt, som om stolen holder dem mere end de holder sig selv.

Det siger mig mere end lange forklaringer kunne gøre.

Jeg lægger mærke til hænder.

Hænder afslører mere end ansigter.

Nogen har hænder, der hviler, selv når de arbejder.

Andre har hænder, der aldrig finder ro.

Man ser, om et liv har været let eller tungt, når man ser, hvordan hænder folder sig om en kop eller glider over bordets kant.

Jeg holder af fester og sammenkomster,
men der skal være en stemning, som kan bære det hele.

Når folk sidder og ser fjernsyn i stedet for at tale, bliver jeg stille. Det er ikke for at være fornærmet, men fordi der ikke er noget at lægge øret til.
Jeg har brug for samtale – den levende slags.

Der er dem, der taler langsomt, som om de vejer hvert ord.

Dem lytter jeg mest til.

De siger ikke meget, men det, de siger, har en bund.

Og så er der dem, der taler hurtigt, uden at mærke deres egne sætninger.

Jeg lytter til dem på en anden måde, mere som man lytter til støj, der fortæller noget om verden, men ikke altid om dem selv.

Jeg ser også, hvordan træthed sætter sig i folk.

Det er ikke kun i deres kropsholdning, men i de små pauser, der kommer midt i en sætning.

Et blik, der glider væk et øjeblik.

En hånd, der lægger sig tungt mod låret.

Jeg mærker det, fordi jeg kender det fra mig selv.

Nogle gange tænker jeg, at livet består af disse små iagttagelser.

At man forstår mennesker bedst, når man ikke spørger dem, men bare ser på dem.

I den måde mennesker bevæger sig på, finder jeg ofte mere sandhed end i deres ord.

Og måske er det derfor, jeg skriver om dem på den måde.

For at forstå livet gennem dem —

sådan som det viser sig, når man ser lidt længere end til det, der bliver sagt.

Anna skriver aldrig direkte:

“jeg tænker sådan om dig”,

eller

“jeg forstår dette om dig”.

I stedet lægger hun mærke til hænder, blikke, måder at sætte sig på, måder at gå ind i et rum på.

Det, andre kalder småting, er for hende tegn.

Min farmor elskede fester og middage med lange samtaler. Anna vil gerne have liv omkring sig, men det skal være det rigtige liv. Intet halvhjertet. Ingen halvtomme sammenkomster foran et tv. Livet skal være båret af musik, ord, gæstfrihed og nærvær.

Det er tydeligt, at hun foretrækker dem, der taler med vægt frem for hast og mængden af ord.

Hun har levet længe nok til at vide, at et menneskes sande stemme sjældent ligger i det første, det siger.

Den ligger i pauserne.

I blikket, der viger.

I skuldrene, der falder en anelse ned.

I hænder der arbejder, selv når kroppen hviler.

Når hun skriver om træthed i andre, genkender hun noget af sig selv. Men i stedet for at projicere sine egne følelser over på dem, lader hun dem stå.

Hun skriver om deres kropsholdning, deres bevægelser, som om hun ved, at hver person bærer sin egen udmattelse — eller sin egen lethed — på en unik måde.

Det er en stille form for respekt.

Et blik, der ikke trænger sig på.

I dag er vi tilbøjelige til at tolke hurtigt og komme med løsninger. Jeg er særligt slem til det.

At ville forstå, forklare, gennemskue.

Anna gør det modsatte.

Hun iagttager og lader tingene være.

Hun tror på, at mennesker især afslører sig selv i det, de ikke bemærker, at de gør.

Det er et blik, der kommer af et liv levet med tålmodighed.

Et liv, hvor man har lært, at det ikke altid er nødvendigt at vide alt for at forstå noget væsentligt.

/ Jakob

Vi bliver Trætte

*Vi bliver Trætte – har ligesom mistet
Rodfæste, har mistet Tilliden til os selv
og til vor Næste.*

*Før i Tiden havde vi en Stige, vi kunde
gaa op ad – Troens Stige –.
Vi klamrer os til den endnu –
mange af os.*

*Men der graves i Mulden under
Stigen – vakler den? Eller vil du holde
os oppe?*

Anna, 1978

FAMILIEN OMKRING MIG

”

Familien præger mig meget,
og fylder mange af siderne i min dagbog.

Der er de dage, hvor huset bliver levende igen.
Hvor der kommer små fødder løbende ind ad døren,
hvor nogen griner højt i gangen,
og hvor jeg kan høre, at der bliver talt i munden på hinanden inde i
stuen ved vores grønne bridgebord.
Når de går igen, står lyden stadig i rummene, som om væggene holder
på den lidt endnu.

Jeg kan blive rørt over de mindste gestus.
Gaver, mad og drikke fra familien, som kommer langvejs fra.
Og der sendes ofte breve med tegninger fra børnebørnene.
En dag blev der hjulpet med at male vores terrassedør, mens en anden
slog vores græsplæne.
Ja, selv alle skabene blev tømt og vasket.

Selvom jeg måske tager det for givet, så betyder det meget for mig med den anden familie helt tæt på i vores gamle røde hus. De kører mig til ting, tager mig med i kirke, handler ind for mig eller er der, hvis det står galt til med farfar.

Til min fødselsdagsfest kom et af børnebørnene hen og tog fat om mig, kyssede mig
og fortalte at alle beundrede mig og de kunne ikke forstå, at jeg var 83 år.
Tak!!!

Der er mange dage, hvor familien samles om noget festligt. Ved højtider, en sammenkomst, en markering. Der var en fest, hvor der blev sunget opera i fire akter og "Pomp and Circumstance", mens folk stod på stolene. Jeg fortalte om den i flere dage bagefter og kunne næsten ikke falde ned fra skyerne.

Præsten (Claus Kaas i Sdr. Nærø Kirke) er nærmest også som en familie for mig.

Forleden eftermiddag kom han forbi til kaffe. Han er som en stor dreng. Jeg tror aldrig, han bliver rigtig voksen!
Han fortalte, at de kom alt for meget ud,
men han havde ikke let ved at sige nej.
Han er jo virksom, kan fortælle, spille og synge.
Han er en værdig arvtager efter Poul Grosbøll,
som vi jo også holder meget af.

Jeg holder af den slags.
Når der synges, og når der bliver fortalt historier,
kan jeg mærke, at jeg lever på en anden måde.

Nogle gange må jeg blive hjemme,
selvom jeg gerne ville have været med.
Der var en dag, hvor jeg stod i vinduet
og så dem tage af sted til min datters 50 års-reception, som jeg havde glædet mig til.

Men jeg kunne ikke komme med,
fordi jeg skulle blive hos den, der havde brug for mig herhjemme.
Jeg sagde ingenting og fældede en tåre,
det gjorde mig stille resten af dagen.

Der er også øjeblikke, hvor jeg bliver misforstået.
Jeg bad engang om en lille ændring i en plan,
så jeg kunne komme med til en fest, der betød noget for mig.
Det faldt ikke i god jord.
Jeg mødte vrede,
selvom jeg kun havde ønsket lidt medmenneskelig forståelse.
Sådan noget sætter sig som et sted i kroppen, der bliver lidt tungere at
bære.

Alligevel betyder familien alt for mig.
Når de kommer, og når de går.
Når de gør mig glad, og når de uden at vide det gør mig stille.

Der kom også dage, hvor alting brast. En kom over grædende og
fortalte, at det hele skulle opløses. Der var advokater, nye lejligheder,
låste døre og ord, der gjorde ondt. Jeg forsøgte at forstå, men kunne
ikke gøre andet end at være stille og håbe, at alt fandt en værdig form
til sidst.

Det er dage, hvor bekymringerne i familien
falder ind i mine egne. Og jeg ældes hurtigt.
Misforståelser og udmattelse
slår hårdt på selv den mest opsparede optimisme.
Jeg beder om, at tiden eller en lille rejse
kan lægge alt på plads igen.
En sorg skal gennemleves, før den bliver frugtbar.

Senere blev der roligere. Tingene fordelte sig, billeder og møbler fandt
nye pladser, min gamle violin og Beethoven fandt den rette plads, og
der kom humor ind mellem alle tårerne. Jeg forligede mig langsomt med

tanken. Nogle gange må man tage det tilbage, der stadig står fast, og stille det op igen som et lille håb.

Det er mærkeligt, hvordan glæde og skuffelse kan stå så tæt.
Jeg lever længe på de gode øjeblikke,
og jeg bærer de svære stille med mig.
Sådan er det, når man hører til et sted:
Man står indenfor,
selv når man står lidt udenfor.

Jeg kom til at tænke på en prædiken, jeg hørte for ikke så længe siden.
Ikke hele prædikenen, men nogle af tankerne blev hos mig:

"En sorg skal gennemleves, før den bliver frugtbar.
Vi gemmer alle vores talenter væk nogle dage,
andre dage lader vi dem blomstre.
En violin skal ikke gemmes i en kasse –
dens toner skal synge og juble,
ikke tie," sagde præsten.

Ægtefæller kan udvikle sig forskelligt,
og man må lære at acceptere hinandens forskelligheder.
Den, der kun tænker på profit eller sig selv,
bliver som en violin, der ikke bliver brugt:
stum, uden evne til at lovprise.

Vi må ikke grave vores talenter ned
i jorden eller i uvidenhed.
Vi må tage dem frem igen og igen,
lade dem blive til handling,
lade tonerne lyde til Guds pris.

Jeg ejede jo engang en violin,
men arbejdets mange gøremål i det røde hus
fik den til at forstumme.
Men jeg sang da meget og gerne.

Ofte oplevede jeg i en forbipasserende drømmeverden
en modvægt til det ensformige arbejde
i hus og have, som jeg til sidst ikke kunne kende.

Det røde hus blev dengang efterhånden fyldt med fremmede – de fleste
var dem var tjenere hos os.

Her voksede også vores tre børn op,
så forskellige i sindet,
men alle med en streng fra min egen violin.
Toner, der måske er nedarvet
fra mit nu udfordrede talent.

Familien fylder rigtig meget i Annas dagbøger.

Hendes sociale sans er stærk.

Når fællesskabet er varmt, løftes hun.

Når det fejler, eller når en plan ikke tager hensyn til hende – bliver tomrummet stående mellem linjerne.

At få besøg af præsten, det kunne hun leve længe på. Præsten var, og havde altid været, en del familiens af inderkreds.

Det gør ondt at læse, hvordan omsorgen for hendes mand binder hende hjemme i en periode, hvor hun egentlig længes efter at deltage. Det står ikke som klage, men som et stille tab: hun ser familien tage af sted, mens hun bliver tilbage. Det er et af de tydeligste øjeblikke, hvor man mærker, at hendes pligt og hendes længsel støder sammen.

Hendes relationer er heller ikke uden konflikt.

Når hun beder om en lille ændring i en plan og møder en skarp reaktion, mærker man, hvor meget det betyder for hende at blive taget alvorligt – som en del af familien, der også har ønsker.

Min farmor blev ellers hjulpet meget af familie og venner. Men det er yderst sjældent, at hun roser for hjælp udefra. Hun tager det som en selvfølge, at folk – også hendes børnebørn – hjælper til i ny og næ. Det står ikke i dagbogen, men jeg husker, at hun kunne være meget streng, hvis noget ikke gik efter bogen. Jeg mindes, at jeg maledes hendes dør, og det var slet ikke godt nok. Måske kom jeg til at spilde maling? Jeg fik i hvert fald skældud.

Det nævnes ikke i dagbogen fra det pågældende år, fordi hun ikke selv opfattede sig som streng. Det var bare måden, ting blev gjort på. I modsætning til i dag, hvor mange børn nærmest altid får ros, uanset hvilket makværk, de har præsteret.

Selvom det ikke er sat med store ord, så kan jeg til gengæld fornemme, at hun bliver helt syg i sjæl og legeme, når de nærmeste drikker eller

arbejder for meget. Når en skilsmisse skaber hårde ord. Når stædighed
overvinder fornuft!

Det er i familien, man ser hende tydeligst –
gennem de små iagttagelser,
der viser, hvem hun var, og hvad hun havde brug for.

/ Jakob

Du skal hjælpe Vorherre

*En af Vorherres smaa Tankeengle
kom med et Bud:*

*Du skal hjælpe Vor Herre
med at tænde Lys —
de maa aldrig gaa ud.*

*Der staar Tusinde af utaendte Lys,
hvor du end vender dig hen.
Du kan synes, det er haabløst —
for Lysene skal tændes
igen og igen.*

*Du skal tænke paa,
at hver Gang du tænder et Lys,
vil det varme et ensomt
og fortvivlet Hjerte.*

*— Det var dette Kærlighedens Bud,
Menneskesønnen os lærte.*

Anna

HANS DAGE VAR OGSÅ MINE

Der var en tid, hvor vi to fulgtes ad på samme måde som altid – bare langsommere.

Jeg så det ikke i begyndelsen. Man vil helst ikke se det, når det er én tæt på. Først var det små ting. En hånd der rystede, som før var fast. Et blik der søgte lidt længere efter ordene. En træthed, der kom tidligere på dagen og blev længere.

Jeg skrev det ned på samme måde som jeg skrev vejret ned.

"Han er træt. Han har ondt."

Konstaterende – som ting er, når de bliver virkelige.

Det meste af livet havde vi haft en rytme, der var så indarbejdet, at jeg næsten ikke tænkte over, at den kunne ændres.

Nu var rytmen ham.

Hans skridt i gangen.

Hans vejtrækning ved siden af mig.

Hans stilhed, der faldt tungere, end den plejede.

Jeg vænnede mig til at lytte efter lyde, jeg ikke havde lyttet efter før.

Når han satte koppen fra sig på en anden måde end dagen før.

Når han ikke spiste op.

Når han sad lidt for længe med frakken på, før han tog sig sammen til at knappe den.

Alt sammen små ting.

Men små ting bliver store, når de gentager sig hver dag.

Han sagde ikke meget om det.

Han bar det, som han bar alt andet: med en værdighed, der næsten gjorde ondt at se på.

Men der var dage, hvor han var langt væk.

"Langt væk," skrev jeg. "Men dog her."

Det var en mærkelig form for nærvær – som at holde en hånd, der langsomt glider ud af ens egen, mens man forsøger ikke at klemme for hårdt.

Jeg gjorde det, jeg kunne.

Der blev ringet efter læge. Der blev hentet recepter. Der blev lavet suppe. Der blev båret de ting, han ikke længere kunne bære selv. Alt sammen uden stort ståhej.

Når han sov, sad jeg nogle gange og så på ham.

Han så så mild ud i søvnen. Som en, der var træt af at være tapper hele dagen.

Jeg havde ikke ord for det, så jeg skrev bare: "I dag håber jeg, han får lidt ro."

Og det gjorde han. Indimellem.

Men roen blev aldrig helt, hvad den havde været.

En aften blev hele familien fra nær og fjern samlet i stuen.

Han sad i sin stol, rankere end de foregående dage, som om han havde gemt kræfterne til dette øjeblik.

Han takkede hver enkelt.

Sagde, at vi havde haft et godt og lykkeligt liv, og at han ønskede alt godt for os alle.

Han talte stille om, at han gerne ville dø nu.

Vi sang et par salmer, og så blev han lagt til ro for natten.

Jeg var så træt den aften. Langt nede.

For han havde betroet mig noget, der ikke skal gengives her – men som slog mig helt ud.

Han ville dø,

og han bad mig hjælpe ham.

Den slags sætter sig i kroppen på en måde, der ikke kan skrives ud.

Et par morgener efter ringede jeg til lægen.
Jeg fortalte, at han var meget dårlig – træt, men uden feber.
Lægen lovede at komme senere på dagen.

Kort før middag ville han op.
Han sagde, at han var sulten og skulle på toilettet.
Jeg hjalp ham i badekåben og fik skoene på hans fødder.
Han gik langsomt ind i køkkenet, satte sig på sin stol og sagde, at han gerne ville have yoghurt.
Men han kunne ikke spise.
Han kunne ikke synke.
Så gav han et par dybe suk,
bøjede hovedet
og var død.

Lægen kom kort efter og bekræftede det.
Sygeplejersken, der kom hurtigt, vaskede ham og barberede ham.
Da huden glattedes ud, så han så smuk ud – som om ansigtet faldt tilbage i sin egen fred.
Han havde ønsket den fred så længe.

Jeg fandt den hvide skjorte frem,
og lagde sengelinnedet klar, det samme jeg broderede til vores bryllup.
Kisten blev sat ind i stuen.
En i familien havde bundet en buket af de sidste roser og ærteblomster fra haven.
Lyserøde og hvide.
Vi samledes alle omkring kisten.
Vi sang en morgensalme,
og præsten læste fadervor,
og vi sang endnu en salme,
selvom jeg ikke længere husker hvilken.

Han lå så smukt der.
Et ansigt, der kunne være hugget i marmor.

Så blev låget lagt på.
Udenfor regnede det i stride strømme,
det lynede og tordnede.
Jeg tænkte, om det var en slags afsked,
fra de nordiske Guder.

Der kom breve og blomster,
telefonopkald og varme ord.
Det gjorde godt i sorgen,
som jeg mest kan beskrive som en *sorgglæde*.

Jeg er træt og ked af det,
men jeg tog mig sammen og fik ryddet op i bryggerset.
Arbejde skal gøres,
selv når hjertet står stille.

I dag på min fødselsdag,
næsten to måneder efter,
vågnede jeg ked af det.
Jeg savnede ham.
Det er længe siden, vi blev gift
(på min fødselsdag),
men minderne ligger stadig tæt.

Der er et stille hjerteslag i Annas dagbøger, som kun få vil lægge mærke til, hvis de ikke leder efter det. Det er hendes omsorg for farfar. Som er allestedsnærværende.

Det er i de små bevægelser i teksten, man ser det:

Når hun skriver om hans feber, som om hun rapporterer om havens forfald.

Når hun nævner hans lungebetændelse (og utallige gange med behov for penicillin) uden et eneste ord om frygt – men alligevel bliver oppe halve nætter.

Når hun beskriver hans svækkelse med samme præcision, som når hun klipper sine roser ned.

Hun skriver meget sjældent: "Jeg er bange for at miste ham." Men ordene står der alligevel – i pauserne mellem linjerne. Der ligger en værdighed i hendes måde at skrive om hans svækkelse på.

Når man læser det hele samlet, bliver det klarere og klarere:

Farfar var ikke bare en birolle i hendes liv.

Han var den faste grund, som hun satte sine skridt efter.

Og da hans skridt blev langsomme, satte hun sine efter dem – endnu mere nænsomt.

Afsnittet om farfars død er noget af det mest bevægende, hun efterlader. Beskrivelsen af dødsøjeblikket er præcis og næsten klinisk. Det er kontrol. En måde at håndtere en situation, der ellers ville oversvømme hende.

At hun bagefter rydder op i bryggerset, er ikke en detalje. Det er hendes måde at holde verden sammen på.

Arbejde som rytme.

Orden som trøst.

Sorgglæde er et rammende ord, som hun opfinder.

En accept af, at sorgen kan være mild,

når døden kommer som et ønske om fred.

Afsnittet viser, hvor dybt forbundet de var.
Hendes dage blev hans dage,
og da hans ophørte, måtte hun finde en ny rytme,
linje for linje, dag for dag.

Der sker et skifte efter min farfars død.
Hvor hun før primært betragtede verden og beskrev den via andre.
Så er hun nu mere direkte i sin form.
Både hvad angår hendes egne og andres skavanker samt udlægninger
af, hvad der sker omkring hende.

Dels har hun mere tid til refleksion.
Dels mere frigjort fra at træde i farfars fodspor.

/ Jakob

D A G E N S V E R S.

Sol.

Sol paa Gade, Sol paa Stræde.
Sol, som skaber Smil og Glæde.
Sol derude, Sol herind, *inde*
Sol i Hjem og Sol i Sind.

Sol paa Sti og Sol paa Veje.
Sol er rig og fattigs Eje.
Sol derude, Sol herind,
Sol i Hjem og Sol i Sind.

Sol genskaber, Sol fremkalder.
Solskin er for alt og alle.
Sol derude, Sol herind,
Sol i Hjem og Sol i Sind.

Pris da Himlens varme Kerte
— Solen, der er Livets Hjerte.
Sol derude, Sol herind,
Sol i Hjem og Sol i Sind.

Hoger.

Sommerdags Skyer

*Skyerne drømmer,
stille de svømmer
og dykker i Sollysets straalende Elv.*

*I lykkeligt Blinde
Vejen de finde
hen under Himmelenes blaانende Hvælv.*

*Den solfyldte Strime,
en Æventyr-Time,
har skænket mig mangen en Gang.*

*Sommerdags Skyer
blev Lande og Byer,
hvor min Sjæl rejse frit uden hæmmende Tvang.*

*Skyer og Tanker —
Skibe uden Anker —
paa Drift i Universets uendelige Rum.*

*Hvorfra kommer de,
og hvorhen gaar de? —
Vejres de bort som Havfladens Skum?*

Hoger

DE SMÅ REJSER OG BEVÆGELSER

”

Jeg har aldrig haft brug for at rejse langt for at mærke, at noget ændrer sig.

Nogle gange er det nok at køre en tur ind til byen,
eller at følge en anden vej end den sædvanlige.
Jeg lægger mærke til omgivelserne, selv når det er velkendt.
Et hus der er malet om.
Et træ der står anderledes i vinden.
En mark, hvor sneen smelter i pletter.
Det er små ting, men de gør dagen større.

Når jeg kommer ud, mærker jeg ofte en lettelse.
Ikke fordi jeg vil væk hjemmefra, men fordi verden udenfor giver mig et
andet blik på det, jeg kommer fra. Jeg tror, at selv de mindste rejser kan
ændre, hvordan man ser sin egen dag, fordi man selv er blevet en
anelse anderledes af at se noget udefra.

Det er som om tankerne bevæger sig lettere, når bilen bevæger sig.
Der er ture, hvor jeg sidder stille og bare lytter.
Ikke til radio eller samtaler, men til lyden af hjulene mod vejen.
Den rytme gør mig rolig.
Den minder mig om, at verden fortsætter, selv når jeg ikke gør meget
væsen af mig.

Jeg kan godt lide at komme til steder, hvor jeg ikke er hver dag. Det er
en måde at holde mig vågen på.

Nogle dage går jeg også længere ture i haven end jeg egentlig behøver.
Det er en slags rejse, bare i mindre målestok.
Jeg tager måske en anden runde end dagen før. Det er nok til at få mig
til at se noget, jeg ikke så i går.

Jeg har tænkt på, hvad det er ved disse små bevægelser, der betyder så meget for mig.

Det er nok, at jeg ikke længere har brug for det store.

Jeg søger ikke oplevelser, som ændrer mit liv.

Jeg søger dem, der gør dagen lidt mere tydelig.

Når jeg har været ude, selv en kort stund, kommer jeg hjem med en anden ro.

Sådan har det altid været for mig.

Jeg behøver ikke lange afstande.

Jeg behøver bare bevægelse —

den lille forskydning, der gør, at tankerne falder på plads.

Nogle af de bedste rejser var højskoleopholdene. Dage med fortællinger, oplæsning, sang, foredrag og natur. Jeg kunne leve længe på den slags fællesskab, hvor ord og stemmer løftede én uden at kræve noget tilbage.

Jeg er snart færdig med Karen Blixen af Judith Thurman. En fantastisk bog om en fantastisk kvinde! Jeg kan også rejse ind i et hav af andre bøger.

Der kom også nyheder langvejsfra, som brød mine tanker midt over. En rejse blev pludselig til sygdom og bekymring, og jeg kunne mærke en træthed sætte sig i mig, som gjorde det svært at skrive mere den dag.

Min farmor var sandt at sige aldrig på lange udlandsrejser. Der var ture til Nordjylland og senere Midtjylland, hvor mine forældre boede. Der var rejser til min faster i København, hvor hun trivedes i hendes lejlighed, men hun brød sig ikke om mylderet af mennesker. Og der var rejser til Norge sammen med hendes mand og mine forældre. Men det var sjældent, og kan slet ikke sammenlignes med i dag, hvor man helst skal have været på en udlandsrejse mindst en gang årligt.

Anna forbandt aldrig bevægelse med afstand. Verden behøvede ikke være stor for at være betydningsfuld.

En køretur til byen, en runde i haven, en ny rute gennem et velkendt landskab — det var nok til, at noget i hende fandt plads.

Det er tydeligt, at hun søgte fornyet opmærksomhed.

Hun brugte omgivelserne som spejl, ikke som flugt.

Det er en måde at være til stede i verden på, som er sjælden i dag, fordi vi ofte forbinder rejser med tempo, forventning og et ønske om forandring.

Det, hun kalder “de små rejser”, er i virkeligheden en disciplin, som bygger på langsomhed:

en evne til at lade sig bevæge af det nære. En bevidsthed om, at livet ikke nødvendigvis giver sig til kende gennem det spektakulære, men gennem det subtile og det nære.

Hun skriver, at hun kommer hjem med en anden ro.

Det siger alt.

Ikke at hun altid vender tilbage med nye historier eller store indtryk (højskoleophold var en undtagelse), men at noget i hendes indre er faldet på plads.

Det er ikke verden, der har ændret sig — det er hendes blik, der er blevet justeret en anelse.

Hun bevægede sig ikke væk for at finde noget nyt, men for at se det velkendte klarere.

Det er en anden måde at rejse på —

ikke ud for at opdage verden,
men ud for at opdage sig selv i verden. Som en ægte
opdagelsesrejsende.

Hun anerkender at rejser kan være en mulighed for andre.
Når hun f.eks. skriver, at så kunne han (min far) da i det mindste få 8
dage med sine sønner i London, så er det med en lille bekymring for,
hvad et ellers travlt forretningsliv kan medføre i familiehenseende.

I dagbogen har hun ikke selv en længsel efter det fjerne. Kun en gang
beskriver hun en trang til at rejse, men det er hun for træt til endsige at
overveje.

Ingen drømme om at begynde forfra andre steder.

Der findes i stedet en rolig, dyb accept af, at verden er nok, når man er
opmærksom nok.

Og måske er det netop derfor, hendes ord føles så nutidige i deres
enkelhed.

De minder os om, at vi ikke behøver rejse langt for at bevæge os —
at få meter hjemmefra kan åbne for et nyt syn.

/ Jakob

*Lad os Stanse og lytte,
til Sindet faar Ro;
for kun i Stilhed
kan Tankerne gro.*

Anna

HÅB I DET UANSELIGE

”

Jeg har aldrig skrevet ordet “håb” særlig ofte.

Det er et stort ord, og jeg har altid været forsigtig med de store.
Men når jeg ser tilbage på mine egne notater, kan jeg se, at håbet ligger
dér alligevel,

Håbet viser sig for mig i de ting, der ikke gør væsen af sig.
I måden en tung dag kan lette,
uden at jeg rigtigt forstår hvorfor.
I at en bekymring mister sin styrke,
selv når den stadig er til stede.
I at kroppen en morgen føles mindre tung end dagen før.

Jeg finder også håb i mennesker.
I små øjeblikke, hvor nogen viser,
at de bærer videre,
selvom deres egen dag har været tung.
Håb kan være et blik,
en pause der bliver længere end forventet,
en hånd der hviler et øjeblik,
uden man ved hvorfor.

Håbet har aldrig været noget, jeg stræbte efter.
Det har bare været noget, der fandtes,
når jeg var opmærksom nok.
Og det er måske sådan, det skal være.

Ikke som en stor forventning,
men som en stille åbning i dagen,
når verden skifter tone,
og jeg følger med.

Det modsatte af håb — håbløshed, ser jeg også.
Hver gang vi sidder foran fjernsynet og åbner for tv-avisen. Det kan
være svært at rumme,
alt er på afstand og alligevel direkte ind i min stue.
Det er skræmmende.

Så heller se en god film. Forleden så jeg filmen 'Kærlighed' efter Kaj
Munk. Den ramte mig hårdt.
Jeg var helt knust bagefter, som om noget i mig blev vækket, jeg ikke
havde rørt ved i lang tid.

Annas dagbog taler sjældent om håb direkte.

Alligevel er håbet noget af det mest gennemgående i hendes måde at skrive på.

Det er karakteristisk for hende, at håbet ikke er noget hun stræber efter, men noget hun opdager i det næsten usynlige. I en morgen hvor kroppen føles lettere eller i de små ting der falder på plads, mens hun ordner noget.

Det er en måde at forstå håb på, der står i skarp kontrast til nutidens forestillinger. I dag bliver håb ofte fremstillet som noget aktivt — noget man må opsøge, arbejde for, holde fast i.

Hos Anna er håbet passivt. Det er noget der indfinder sig, når man giver plads til det. Når man ikke tvinger dagen til at være mere end den er. Det er en tankegang, der kræver en særlig form for mod. Modet til at være i det liv, man faktisk har.

Håbet er for Anna ikke afhængigt af nogen der redder dagen, eller nogen der giver hende energi og løfter hendes sind. Hun finder energi i samvær, men håbet kommer indefra.

Når min farmor til gengæld blev konfronteret med verdens lidelser i fjernsynet, som fandt mere og mere plads i hjemmet i takt med min farfars tiltagende sygdom, så blev hun lammet af frygt og fortvivlelse over verdens ulykkeligheder, krig og hungersnød.

De meget direkte billeder fra især TV-avisen havde hun svært ved at kapere. Så hellere en Gudstjeneste, en god film eller dokumentar, hvor hun kunne betragte folks karakter.

Meget andet på fjernsynet var bare fortvivlende håbløshed.

/ Jakob

En Fremmed

*Jeg stod saa alene, mellem mange,
i den store Balsals Rum.*

*Omkring mig lød en Strøm
af Ord og Latter.
Men ak — jeg, jeg var stum!*

*Da kom der en Fremmed —
en mig ganske ubekendt.
Han lokkede de skønneste Toner frem
paa mit Hjertes Instrument.*

*Toner, som jeg end ikke vidste
fandtes i mit Hjertes Gemme.
Det var saa vidunderligt —
en skøn Harmoni —
aldrig vil jeg drømme om,
at det helt er forbi.*

*Vi var som ét —
et samstemmende To —
da mit urolige, søgende Hjerte
han spillede til Ro.*

Anna

DET, JEG SAVNER

”

Der er ting, jeg savner, uden at jeg taler om dem.

Savn behøver ikke råbe højt for at være der.

Savn hører livet til.

Det kan ligge i måden en stol står på,
eller i en lyd, man ikke længere hører.

Jeg savner ikke store begivenheder.

Det er de små ting, der sætter sig.

Jeg kan savne en stemme, der kunne fylde et rum uden anstrengelse.

Et skridt, jeg kunne høre på lang afstand og straks genkende.

En fest, der burde have været mere levende.

Disse ting forsvinder ikke helt,
selv når årene gør deres.

Der er dage, hvor savnet viser sig i arbejdet.

En opgave der kræver kræfter, jeg eller min mand ikke længere har i
overskud.

Så mærker jeg, at tiden har lagt endnu en overgang bag mig.

Jeg savner også det liv, jeg havde i kroppen tidligere.

Ikke ungdommen som sådan,

men den selvfølgelighed,

hvor kroppen reagerede, før jeg nåede at tænke over det.

Nu må jeg overveje tingene,

tænke mig om,

tilpasse mit tempo.

Det er ikke en sorg,

mere en erkendelse.

Nogle gange savner jeg samtaler, fordi der er ord, jeg ikke får brugt mere.

Ord der før fandt deres vej ud uden anstrengelse.

Nu bliver de til tanker,
og tankerne bliver til bevidsthed,
uden at nogen hører dem.

Jeg savner også de små uventede besøg,
fra børn og børnebørn,
dem der afbrød en dag uden plan
og bragte lidt uro på den gode måde.
De pauser mindede mig om,
at dagene ikke altid skal være forudsigelige.

Jeg savner når telefonen ikke ringer,
selvom folk nu er meget flinke til at ringe.
Her til marts er der bankospil i Forsamlingshuset,
men det vil jeg nu ikke med til!
Banko kommer jeg aldrig til at savne.

Jeg bliver hurtigere utilfreds nu.
Forleden havde nogle været nede ved graven
uden at sige det til mig.
De mente, vi ikke skulle gøre mere før efter jul,
og at der ikke skulle lægges kranse på.
Jeg sagde ingenting, men det lagde sig som en skuffelse i mig resten af
dagen.

Der er dog også savn, som har lagt sig til rette.
De er blevet en del af mig,
ikke som noget tungt,
men som noget mildt.
En slags stilhed, der følger mig
uden at kræve noget.
Jeg tror, det er sådan med de fleste tab.

De mister deres skarphed med tiden
og bliver til noget andet,
noget man kan leve med uden at miste sig selv.

Jeg skriver ikke meget om savn,
fordi jeg ikke vil give det mere vægt, end det behøver.
Det er en del af livet,
ligesom glæde,
ligesom træthed,
ligesom tidens gang.
Men når jeg sidder alene om aftenen
og lader tankerne falde på plads,
kan jeg mærke,
at savnet også kan være en form for nærhed.
Det er de mennesker, man har båret med sig,
der viser sig sådan.

Savn betyder ikke, at noget mangler nu.
Det betyder, at noget har haft betydning.

Og det er nok for mig.

Annas savn handler ikke kun om mennesker, der er væk. Det handler også om de øjeblikke, der aldrig blev, som hun havde forestillet sig. Hun havde en stærk sans for orden, for ritualer og for måder, ting “burde” falde på plads. Når virkeligheden ikke gjorde det, efterlod det en lille skævhed i hende.

Det kan være en sang, der ikke blev sunget til en fest, selvom den var forberedt. Et besøg, der blev kortere end planlagt. Et arrangement, hvor stemningen ikke fandt den rette tone. Eller en dag, hvor noget vigtigt blev overset eller hun ikke inddrages i planer.

Disse små og store forstyrrelser skrev hun sjældent direkte om som skuffelser, men man mærker dem i hendes skarpe konstateringer – en sætning, der pludselig slutter uden afrunding, en kort bemærkning med udråbstegn, som afslører, at noget ikke faldt på plads.

Det er et andet slags savn end tab. Det er savnet efter det, der burde have været der. Savnet efter det velkendte mønster, der pludselig ikke holder. Hun levede i en tid og i et liv, hvor handlinger, højtider og sociale rytmer havde betydning. Når en sang udeblev, var det ikke nødvendigvis sangen som sådan, hun savnede. Det var symbolet: at noget, der burde falde i hak, ikke gjorde det.

Det fortæller noget centralt om hende. For Anna var orden ikke kontrol. Orden var en forventning om, at ting havde en indre logik. At dagen blev, som dagene plejer at blive. At traditioner holdt. At mennesker gjorde sig umage. Når det ikke skete, blev hun stilleikke vred (hvilket hendes mand så gjorde på hendes vegne), men fraværende på en måde, man kun forstår, hvis man har levet et langt liv med faste rytmer.

Det er derfor hendes savn er så konkret. Det handler om små sprækker i den verden, hun holdt sammen på. Og selvom hun sjældent satte mange følelser på, kan man mærke en lille sorg, hver gang noget ikke bliver, som det burde.

I det lys fremstår hendes dagbog tydeligere:

Den beskriver ikke bare et liv i rytme. Den beskriver også det stille ekko, når rytmen brydes, og hun må acceptere det. Det savn er mindst lige så afslørende som alt det, hun bærer videre med varme.

/ Jakob

Nattens Melodi

*Alle Nattens Lyde
er Nattens Melodi,
en Melodi, der ejer
et sælsomt Trylleri.*

*Over unge Hjerter
har Tonerne Magt;
til Nattens Melodi
skaar Hjerterne Takt.*

*Naar alt er bleven stille
og Dagens Lyde dør,
da løfter Natten ene
sit gaadefulde Slør.*

*Mens Sekel efter Sekel
han spinder Tidens Spind,
har Nattens Melodi
sig hængt i Hjertet ind.*

*Men prøv ikke selv at løfte
Nattens gaadefulde Slør —
for nogen bliver det Lykke,
medens andre dør!*

Hoger

STILHEDENS RUM

”

Der er stunder, hvor stilheden fylder rummet på en måde, som næsten føles levende.

Jeg har vænnet mig til den.

Ja, måske endda søgt den mere, end jeg selv forstår.

Når huset er stille, falder tankerne på plads,
fordi der ikke er noget, der forstyrrer dem.
Stilheden er som en slags orden,
et rum hvor jeg kan trække vejret anderledes
og høre mine egne tanker uden hast.

Jeg sidder ofte i stuen ved mit skrivebord uden at lave noget, fordi det i sig selv er nok at være der.

Det er sjældent, at jeg føler mig ensom.
Stilhed og ensomhed er ikke det samme.
Jeg har lært forskellen.
Ensomhed kræver mangel.
Stilhed kræver nærvær.

Nogle aftener sidder jeg længe oppe uden at tænde for noget.
Jeg lader mørket brede sig i rummet,
og jeg følger med,
mens tankerne bliver blødere.
Det er i disse stunder, jeg forstår mig selv bedst.
Ikke gennem ord,
men gennem det, der sker,
når jeg ikke forsøger at forme noget.

Jeg tænker ikke store tanker om livet.
Det ligger ikke til mig.

Men jeg kan mærke,
når noget falder til ro,
og når noget i mig byder stilheden velkommen.
Det føles som et rum, jeg går ind i,
og som jeg selv er en del af.

Jeg har også dage,
hvor stilheden er tungere.
Hvor jeg kan høre mit eget åndedræt tydeligere,
og hvor tankerne tager længere tid om at lægge sig.
Men selv på disse dage ved jeg,
at stilheden ikke er en fjende.
Den er et sted at være,
selv når dagen ikke vil samarbejde.

Stilheden har lært mig,
at man ikke altid behøver fylde tiden ud.
At noget i livet vokser bedst,
når det får lov at stå uden ord.
At ro ikke er pausen mellem to opgaver,
men selve måden at være på.

Jeg tror ikke, jeg ville kunne leve uden stilheden nu.
Den er blevet mit rum,
min måde at forstå dagen på,
min måde at finde mig selv i de små forskydninger,
som livet hele tiden bringer.

Stilhed er ikke tomhed.
Stilhed er det sted, hvor jeg mærker verden tydeligst.

Det hele set udefra

Annas dagbøger er ikke en fortælling om store hændelser. De er ikke interessante i detaljen. Det er det der står mellem linjerne som er interessant. Og krydret med min svage hukommelse om hende, om minder fra ferier hos farmor og farfar, om sorger og glæder – så bliver det til en fortælling om et helt særligt liv, som måske kan lære andre noget. Det har i hvert fald lært mig noget om at hvile mere i nuet og se de små tegn og detaljer.

Det er en fortælling om at være et menneske, der lever tæt på sin egen rytme.

Et menneske, der ser, før hun taler.

Og som mærker verden gennem detaljer, andre ville gå forbi.

Jeg har forstået, at hendes måde at skrive på ikke skjuler noget.

Den blotter bare ikke alt på én gang.

Der er intet lavmælt for at holde på facaden, intet underforstået som en kode.

Der er bare en anden form for tydelighed — en tydelighed, man først opdager, når man læser hende langsomt (hvilket jeg blev tvunget til, da hendes skrift nærmest er ulæselig).

Hendes beskrivelser af vejret, arbejdet, stilheden og tiden er ikke gentagelser, men varianter af samme erfaring:

at livet ikke skal forstås gennem dramatik, men gennem

opmærksomhed. At dagen ikke bliver betydningsfuld, fordi noget særligt sker, men fordi man tillader den at være det, den er.

I dag løber vi hurtigt, vi søger forklaring, vi forsøger at forme livet, som om det er noget, der skal optimeres.

Anna gjorde det modsatte.

Hun tog imod dagen, og justerede sin rytme, når det var nødvendigt.

Hun accepterede begrænsningerne uden at give op,

og hun fandt håb, ikke i fremtiden og slet ikke i nyhederne, men i de små forskydninger i nutiden.

Når man læser hende i dag, mærker man, at hun havde en særlig form for mod:

modet til at læne sig ind i det almindelige,
modet til at være stille,
modet til at lytte til kroppen uden frygt,
modet til at lade verden tale i små tegn.

Det er en måde at være menneske på, som ikke larmer, men som står stærkt, fordi den hviler i sig selv.

Som hendes barnebarn kan jeg se noget i dagbogen, hun aldrig ville have kaldt frem:

at hun havde en dyb form for omsorg –
ikke i store udtryk, men i måden hun holdt orden,
i måden hun så mennesker og lod dagen forme sig uden at forlange for meget af den.

Det er også tydeligt, at hendes liv ikke skal forstås som småt, selvom hendes cirkler var små.

Hun havde en verden, der rakte langt indad –
og det er en verden, man først ser,
når man læser uden at lede efter det spektakulære.

Det krævede tålmodighed at bearbejde dagbogen.

Men den tålmodighed har lært mig, at hendes liv ikke er mindre, fordi det udspiller sig i gentagelser, i rytmer, i stille observationer.

Tværtimod.

Hvis der er én ting, jeg håber, at en læser tager med sig, er det, at betydning ikke altid findes i det, der træder frem.

Den findes ofte dér, hvor man har lært at se bag det synlige.

I et blik, i et lys, i en bevægelse,

i en dag, der glider uden dramatik,
men med mening.

Annas dagbøger er ikke dokumenter om et langt liv.
Det er dokumenter om, hvordan man lever.

Det er i denne ro,
i denne opmærksomhed,
at hendes visdom ligger.

Og det er den visdom, jeg har forsøgt at samle her —
så den kan blive hørt af andre end hende selv.

/ Jakob

Kærlighed

*Du ejer mine Drømme i den gryende Dag,
naar jeg vaagner ved Svalens Kvidder fra Tag.*

*Naar Solen farver med Guld mit Gardin,
jeg drømmer, Du lægger din Kind imod min.*

*Du ejer mine Længsler, naar Aften er nær,
naar Natten den kommer med Stjernernes Hær.*

*— Som Trækfuglen følger Instinktets Rat,
min Sjæl Dig følger ved Dag og Nat.*

*Du ejer mine Tanker, mens Dagene gaar,
i Solskin og Sommer, i Vinter og Vaar.*

*Hvorfor er min Sjæl lænket fast til din,
naar Du dog aldrig — aldrig — blir' min?*

Hoger

ET PORTRÆT AF EN GENERATION

Når man læser Annas dagbog, læser man ikke kun om et enkelt liv. Man læser også et ekko af en hel generation af kvinder, der bar ansvaret for hjem, familie og hverdag med en selvfølgelighed, som i dag kan virke fremmed. Det var kvinder, der voksede op mellem to verdenskrige, lærte nøjsomhed af rationeringen og byggede stabilitet op i en tid, hvor stabilitet ikke var et valg, men en nødvendighed.

Deres liv udspillede sig ikke på arbejdsmarkedet, men i hjemmets rum – i et ansvar, der aldrig blev formuleret som en præstation, men som var fundamentet for alles hverdag. Anna var en af dem. Hun så ikke sine gøremål som pligter, men som sin måde at holde verden sammen på: gennem orden, rytme, høflighed og de små ritualer, der gav dagen struktur.

Denne generation tænkte ikke i selvudfoldelse. De tænkte i betydning. Ikke i hvad de kunne blive, men i hvem de skulle være for andre. De holdt familie, børn og ægtefæller på plads med en stoiskhed, der sjældent skabte overskrifter, men som skabte hjem. De bar også det sociale liv. At skabe stemning, deltagelse og fællesskab var også en del af deres ansvar.

Derfor er det også karakteristisk, at Annas dagbog ikke rummer mange følelsesudbrud. Følelser blev båret, ikke udlagt. Det indre liv ligger i hendes observationer, og i rytmen af det daglige. Mange ville kalde det tilbageholdenhed. I hendes generation var det værdighed.

Men der findes et sted, hvor hendes indre liv står langt tydeligere: i digtene. De tekster hun fik trykt under navnet Høger er hendes egentlige stemme. Her får det plads, som dagbogen kun antyder: længsel, tab, håb, tro og en naturpoesi, der ofte er på grænsen til det ekstatiske. For hende var digtningen et frirum – og et af de få steder, hvor kvinder af hendes generation kunne udtrykke følelser uden at bryde med tidens normer. Derfor er digtene ikke et appendiks til hendes

liv, men et kulturhistorisk vidnesbyrd om en generation, der talte i billeder frem for bekendelser.

Selv hendes måde at savne på hører til den tid: stilfærdig og uden store ord. Det var en form for styrke, der hvilede i ansvar og kontinuitet.

Og så skal man huske, at hendes liv udspillede sig i en periode med voldsomme forandringer: elektricitet, modernitetens tempo, fjernsynets direkte møde med verdens katastrofer. Det er ikke mærkeligt, at TV-avisen ramte hende hårdt; hun tilhørte en verden, hvor ulykker kom langsomt, og hvor man havde tid til at fordøje dem.

Set i den sammenhæng bliver hendes måde at skrive på mere forståelig. Det er ikke fravær af tanker, men en anden måde at tænke på. En måde, der vægter handling over analyse, ro over reaktion og værdighed over udsving.

Annas liv var ikke en undtagelse. Det var ét blad på en stor gren: de kvinder, der bar det 20. århundredes hverdagsliv uden at kalde det en præstation. Først når man læser hende i dag, ser man, hvor stor en styrke der ligger i en generation, som sjældent talte højt – men som satte retningen for alle dem, der kom efter.

Man har saa ofte sagt til mig

Man har saa ofte sagt til mig:

“Du er et lykkeligt Menneske, Anna.

Du kan høre Græsset gro.”

“Jeg er Verdenslys; du som følger mig

skal ikke vandre i Mørke, men have

Livets Lys.”

Er det det samme, at høre Græsset gro

og eje Livets Lys?

– Jeg har det!

Anna

EPILOG

Da jeg begyndte at læse min farmors dagbog, troede jeg, jeg skulle finde flere historier.

Noget dramatisk. Noget skjult. Noget, der havde ventet på at blive opdaget.

Men det, jeg fandt, var noget andet – og langt vigtigere.

Jeg fandt et menneske, der levede med en form for opmærksomhed, som er sjælden.

Et menneske, der ikke lod sig opsluge af livet, men som fulgte det, dag for dag, med en rolig hånd og et åbent blik.

Et menneske, der forstod, at rytme er en måde at skabe mening på, og at stilhed kan være lige så fyldig som ord.

I arbejdet med denne bog har jeg lært min farmor at kende på en måde, jeg ikke kunne som barn.

Jeg så hende udefra dengang.

Nu ser jeg hende indefra.

Jeg har fået en fornemmelse af, hvad hun bar på af visdom.

Hendes dagbog er ikke et livsdrama.

Den er en livsrytme.

Et menneskes måde at skabe sammenhæng på i en verden, der ofte forandres mere, end man selv gør.

Det, hun efterlader, er ikke opskrifter på et godt liv.

Det er spor.

Stille spor, der viser, hvordan et menneske kan finde mening i små ting, finde styrke i rytmer, og finde sig selv i gentagelser.

Jeg bærer ikke hendes liv videre,
men jeg bærer dele af hendes måde at se verden på.
Og det er måske det vigtigste,
man kan arve.

Til sidst skrev hun en sætning, som havde ledsaget mange års dagbøger:

"Hvis livet ikke deles med andre, dør det."

(citater fra "Kristus standsede ved Eboli" af Carlo Levi)

Det var den sandhed, hun sluttede med.

—

Jakob

Er vi et Folk

Er vi et Folk, der har glemt

Samtalen?

Er vi et Folk, der har glemt at Lytte?

Er vi et Folk, der har glemt at Le?

Er vi et Folk, der har glemt at Synge?

Er vi ved at miste vor egen Art?

Vil vi leve videre – som tomme Hylster?

LIVSFILOSOFI

Ti sætninger baseret på min farmors dagbøger

1. Stilheden er en nødvendighed, ikke et tomrum.
2. Orden er en omsorgsform.
3. Naturens rytme er den mest pålidelige kalender.
4. Håb skal tillades, ikke fastholdes.
5. Arbejde er en måde at tænke på.
6. Hjemmet bæres af ritualer.
7. De små observationer er de mest afslørende.
8. Smerte er tidens måde at tale på.
9. Pligter er måden verden holdes sammen på.
10. Forventningens sårbarhed er prisen for orden.

Alle Livets Dage

*Der er ikke Sol
over alle Livets Dage —
og det er kun godt,
for vi taaler ikke evigt Solskin.*

*Der er Dage — mange Dage! —
der ligger i Ensformighedens
graa Veje.*

*Men ogsaa disse Dage
har Værdi.
Thi disse Dage
skal lære os Taalmodighed:
Udholdenhed — Selverkendelse.*

*De skal lære os at finde
et Sted, hvor man kan være i Stilhed —
i Stilhed til Eftertanke.*

*For kun i Stilhed
kan Tankerne gro.*

*Vi maa lære at bøje os,
for igen at rejse os
og gaa ind i Dagen,
der staar i fuld Sol.*

*For der er Dage,
som staar i Sol og Lys —
hvor alt, hvad der sker,
trænger ind i Sjælen,
bliver til Minder, der lever
og altid er der — i Rejsegejsten —
som du kan kalde frem
til Beskrivelse, naar Dagen er graa.*

Anna

BIOGRAFISK NOTE

Anna Kristiane Møller Nørgaard blev født den 28. oktober 1901 i Hedeby i Ringive Sogn. Hedeby bestod af få gårde, grundlagt af hendes bedstefar efter tabet af Sønderjylland i 1864, i tråd med tidens nationale motto: "Hvad udad tabes, skal indad vindes".

Hun voksede op i et landbohjem, hvor faderen drev et traditionelt landbrug med heste, køer og får, og hvor udbyttet var beskedent. I Annas egne erindringer fylder faderen kun lidt. Til gengæld beskriver hun sin mor som en usædvanlig intelligent kvinde, der samlede børnene omkring sig med sang, fortællinger og højtlesning. Som børn sang de salmer, og moderen kunne mange børnerim og eventyr udenad eller læste højt fra bl.a. Selma Lagerlöfs Gösta Berlings saga.

Som ung drømte Anna om at blive operasangerinde. Hun sang sopran med en klar og ren stemme, men tanken om en anden uddannelse end husmoderens lå fjernt fra faderens forestillinger, selv om moderen nærede sympati for datterens ambition.

Efter endt skolegang kom Anna i lære i husholdning på forskellige "gode lærepladser". Efter et husholdnings-kursus kunne hun tage ansættelse som husjomfru, først på Hastendal i Daugaard og senere på Amtsgården i Vejle hos kammerherre Valløe. Her indgik hun i et krævende repræsentationsliv med middage for kongelige, udenlandske gæster og andre prominente. Erfaringerne herfra satte sig spor i hendes senere værtskab og madkultur.

Under sin tid i Daugaard mødte hun godsforvalter Kaj Rasmussen til bal på kroen. De blev forlovet den 4. april 1929 og gift samme år i Ringive Kirke. Ægteskabet begyndte i slutningen af 1920'erne, men 1930'ernes landbrugskrise ændrede hurtigt vilkårene. Parret oplevede arbejdsløshed og økonomisk usikkerhed i Odense, hvor Kaj forsøgte sig med forskellige erhverv. I denne periode bidrog Anna i mindre omfang

til husholdningen ved at skrive digte til dagbladene under pseudonymet Hoger.

I midten af 1930'erne kunne familien købe eget hus i Årslev på Fyn: en murermestervilla med tilhørende jord, som blev anvendt til hønseri, frugtplantage og køkkenhave. Anna tog ansvar for husets indretning fra kælder til loft og udviklede haven til et anerkendt anlæg i samarbejde med Den Fynske Haveforening.

Parret fik tre børn: Ingrid i 1935, Bent i 1939 og Otto i 1943. Hjemmet var præget af orden og ordentlighed, både inde og ude, og af en borgerlig omgangskreds med præst, læge, degn, forstander og naboer. Det var et kulturelt hjem med bøger og avislæsning, hvor Anna havde det daglige ansvar, mens Kaj varetog forretning, foreningsliv og politik. Anna holdt af at have gæster og af at være værtinde ved middage og fester.

Senere overtog sønnen Bent forretningen, og Kaj og Anna flyttede til en mindre aftægtsbolig. Overgangen markerede et skifte i livsform, som satte sit præg på Annas sidste år.

/ Otto Nørgaard Rasmussen

*Engang gik mine Tanker højt og
vidt – på Himmelflugt.
Alt var skønt og vidunderligt smukt.*

*Men nu er det, som om mine Tanker
gaar i Cirkler og Ring,
om de smaa og nære Ting.*

Anna, 1977

*Det Røde Hus på Kirstinebjergvej 1 i Årslev,
hvor min farmor og farfar boede fra 1930'erne. Og hvor den
ene af hendes sønner senere boede med sin familie og drev
familiens virksomheder. Se også biografisk note.*

LISTE OVER ANNAS POESI

Alle Livets Dage; 94
De slumrer, de store Skove; 28
Det gør ikke så meget; 11
Du skal hjælpe Vorherre; 58
En Fremmed; 74
Engang gik mine Tanker; 97
Er vi et Folk; 91
Et Møde; 46
Har vi glemt at lytte; 41
Hjemmets Sang; 34
Hvad er et Haandtryk?; 27
Kærlighed; 86
Lad os Stanse; 70
Man har saa ofte sagt til mig; 89
Nattens Melodi; 80
Sol; 65
Sommerdags Skyer; 19; 66
Svalerne; 20
Utilfredshed; 10
Vi bliver Trætte; 51
Vi lyttede alle; 5; 14

STILHEDENS RYTME

Anna Rasmussen skrev dagbøger for at holde styr på et liv, der bar en hel families rytme. Hun skrev om hverdagen, om årstidernes bevægelser, om farfars sygdom, om små glæder og stille skuffelser. Uden drama. Uden store udsving. Men med en vedholdenhed, der afslører mere end hun selv siger højt.

Dagbøgerne – og digtene hun udgav under pseudonymet Hoger – åbner et vindue til en generation af kvinder, der bar ansvaret for hjem og familie uden at kalde det noget særligt. Gennem hendes præcise iagttagelser, hendes nøgterne omsorg og hendes tørre, indimellem sylespidse bemærkninger, får man et sjældent indblik i et liv levet med pligt, kærlighed, tvivl og en stille styrke.

Bogen væver Annas egne ord sammen med nutidige kommentarer fra hendes barnebarn. Det bliver både et portræt af et menneske og et vidnesbyrd om en tid, hvor betydning ikke blev formuleret, men båret.

En fortælling om et liv, der ikke gjorde væsen af sig – og netop derfor bliver stående.

